

θόδου τῶν Μυρίων, τὸ μέγα ἔργον. Προήλασε νικηφόρος, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἑλλάδα, ἥς τὸ πρῶτον μέρος εὗρον οἱ Πέρσαι πολιτικοί, γενόμενοι μετ' ὀλίγον διὰ τῆς ἐπονειδίστου ἀνταλκιδείου εἰρήνης ὀριστικῶς κύριοι τῶν ἀσιατικῶν παραλίων τῆς Μεσογείου. Τοιαύτη ἐξηκολούθησεν ἡ κατάστασις μέχρι Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου, ὅτε ἐπῆλθεν ἡ δευτέρα ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων φάσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος.

Η ΑΜΥΝΑ ΤΗΣ ΠΛΕΒΝΑΣ.

Τὸ ζήτημα τῆς ἀμύνης καὶ τῆς πτώσεως τῆς Πλέβνας ἀπασχολεῖ, δικαίως, τὴν διάνοιαν ἀπάντων καὶ ἀφορμὴν παρέχει εἰς πολλὰ καὶ διάφορα σχόλια. Ἐν ταῖς ἐκφερομέναις περὶ τῆς ἀμύνης καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀμύνης σκέψεται λίαν βεβαίως ἐνεργῶν λαμβάνουσι μέρος αἱ στιγματῆται ἐντυπώσεις, ἅς παρήγαγον αἱ περιπέτειαί καὶ ἡ τελικὴ λύσις τοῦ μεγάλου τούτου δράματος, αἱ πολιτικαὶ συμπάθειαι ἢ ἀντιπάθειαι. Ἡ ἀμερόληπτος κρίσις περὶ τοῦ μεγάλου τούτου στρατιωτικοῦ γεγονότος ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐπόψεις ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν. Τοῦτο μόνον δύναται τις νὰ εἴπῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅτι πᾶσα ἡ μέχρι τοῦδε τουρκικὴ ἀμυνα ἐν Βουλγαρίᾳ ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Ῥώσων ἀμαχητῆ σχεδὸν διαβάσεως τοῦ Δουνάβου περιρριζεῖται εἰς τὴν Πλέβναν καὶ εἰς τὸν ἀνδρεῖον αὐτῆς πρόμαχον Ὀσμὰν πασσαῦν. Ἐπὶ τὴν ἔποψιν ταύτην φρονοῦμεν ὅτι εἶχε πληρέστατα δίκαιον ὁ οὐχ ἥττον τοῦ Ὀσμὰν λεοντόθυμος καὶ ἐπομένως ἀρμόδιος περὶ τούτου κριτῆς στρατηγὸς Σκοβελέρ εἰπὼν περὶ αὐτοῦ: «Εἶναι ὁ μέγιστος στρατηγὸς τῆς ἐποχῆς, διότι ἔσωσε τὴν τιμὴν τῆς χώρας αὐτοῦ».

Καὶ ἀληθῶς ἀναδρομικῆτις ἐξέτασις τῆς ἀμύνης ταύτης τῆς Πλέβνας καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν συνεπειῶν, ἅς ἐπήνεγκεν ἡ ἡδύνατο νὰ ἐπενέγκῃ κατὰ τὰς διαφόρους αὐτῆς περιπετείας, ἀποδεικνύει ὀρθοτάτην τὴν κρίσιν ταύτην τοῦ Ῥώσου στρατηγοῦ.

Ἀμαχητῆ τὸν Δουνάβου αἱ Ῥῶσοι διέβαινον περὶ τὰ μέσα ἰουνίου καὶ ἀμαχητῆ σχεδὸν προελθάντες κατέλαβον τὴν Βιέλαν καὶ τὸ Τόρνοβον, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ Γάδροβον, σχηματίσαντες οὕτω μεγάλην γραμμὴν ἀπὸ Δουνάβου μέχρι Αἴμου, ὅν μετὰ μικρὸν ὑπερβαίνων ὁ Γούρκος κατέκλυζε διὰ τοῦ μικροῦ μὲν ἀλλ' ἀεικινήτου αὐτοῦ στρατοῦ τὰς πεδιάδας τῆς βορείου Θράκης. Ὅποια ἦν τότε ἡ ἐπιλοθούσα κατάπτωσις τοῦ τουρκικοῦ φρονήματος

καὶ ποῖα εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἐργασίας ἐπῆλθεν ἀποτύψεις καὶ χαλάρωσις πρὸς πολλοὺς ἄλλοις ἀποδεικνύει ἡ τότε ἐπιλοθούσα μεγάλη μεταβολὴ περὶ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ Ῥωμυλίας, εἰς τὴν τὸν στρατάρχην Ἀβδούλ Κερίμ διεδῆξάτο ὁ στρατηγὸς Μεχμέτ Ἀλῆς. Ἐξ ἀνορθώσεως τῶν Τούρκων ἐκ τῆς ἀπεγνωσμένης ἐκείνης καταστάσεως, καθ' ἣν ἐφαίνετο ὅτι οἱ Ῥῶσοι στρατιωτικῶν ἀπλῶς θὰ ἐξετέλουν εἰς Κωνσταντινούπολιν περίπατον, παραίτως ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ Βιδύνης προέλασις τοῦ Ὀσμὰν πασσαῦ, ὅστις τοὺς Ῥῶσους προλαθὼν κατέλαβε τὴν ἐπικαιροτάτην θέσιν τῆς Πλέβνας.

Ἡ θέσις αὕτη, φύσει ἐπικαιρὸς καθὼς σημεῖον οὔσα συμπτώσεως διαφόρων στρατηγικῶν ὁδῶν, τῆς ἀπὸ Σιστοβίου καὶ Νικοπόλεως πρὸς τὸ Ὀργανὲ καὶ τὴν Σοφίαν, ὅπου ἡ κυριώτερα τοῦ Αἴμου διάβασις, ἡ διὰ τῶν Πυλῶν τοῦ Τραϊανοῦ, τῆς πρὸς τὴν Λόρτσαν, πρὸς τὸ Σέλβι καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ Τόρνοβον, τῆς πρὸς τὴν Βιέλαν, ἐπικαιροτέρα εἰς ἀπέβαιναν εἰσεκα τῆς ἀπὸ Συστοβίου διαβάσεως τῶν Ῥώσων. Ἐγγυτάτω τοῦ Σιστοβίου κειμένη ἡ Πλέβνα ἀπατέλει μετὰ τῆς Λόρτσας φοβερὰν ἀπειλὴν κατὰ τῶν Ῥώσικων συγκοινωνιῶν καὶ κατὰ τῆς βάσεως αὐτῆς τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν ἐργασιῶν, παρενετίθετο ὡς σφῆν πρὸς πᾶσαν αὐτῶν προέλασιν πρὸς διάβασιν τοῦ Αἴμου διὰ τῆς Σοφίας καὶ τοῦ Ἰχτιμάν. Πᾶσα ἄλλη αὐτῶν διάβασις, διὰ τῆς Σίπκας ἢ δι' ἄλλης τινὸς παρόδου ἀνατολικωτέρας, ἡδύνατο μὲν νὰ ἦναι ἐπιφανέσι στρατιωτικῶν ἀνδραγάθημα, ἀλλὰ, ὡς ἀπέδειξαν αὐτὰ τὰ πράγματα, εἰς οὐδὲν ἡδύνατο ν' ἀπολήξῃ ὀριστικὸν ἀποτέλεσμα, ἐκτὸς μόνον εἰάν ὁ ἐπιδρομικὸς στρατὸς πεντηκοντακισμυρίους ἀριθμῶν ἀνδρῶν ἡδύνατο νὰ στήσῃ δύο φοβεροὺς καὶ ἀνυπερβλήτους φραγμοὺς, τὸν μὲν κατέναντι τῆς Πλέβνας καὶ τῆς Λόρτσας, τὸν δὲ ἀπέναντι τοῦ ἀνατολικοῦ τετραπλεύρου καὶ νὰ προελθῆ ἀμέσως καὶ ταχέως δι' ἰσχυροῦ κέντρου, πρὶν ἢ δοθῇ καιρὸς εἰς τὴν τουρκικὴν ἀμυναν νὰ συγκεντρώτῃ δυνάμεις ἐν Θράκῃ καὶ νὰ ὀχυρώσῃ τὰ ἐπικαιρὰ σημεῖα.

Τοῦτο ἐγένεσκε κάλλιστα τὸ Ῥώσικὸν στρατηγεῖον, ὅπερ αὐθημερὸν τῆ ἀλώσει τῆς Νικοπόλεως, ἦτοι τῆ 2711 ἰουλίου, εἶδεν εἰς τὸν στρατηγὸν Κροῦδνερ τὴν διαταγὴν ὅπως καταλάβῃ τὴν Πλέβναν. Ἀλλ' ὁ μὲν Κροῦδνερ, ἄγνωστον εἰσέτι πῶς, παρέλειψε νὰ πράξῃ τοῦτο, αὐθημερὸν δὲ ὁ Ὀσμὰν πασσαῦ διαλανθάνων τοὺς Ῥῶσους εἰσῆρχετο καὶ κατέλαμβανε τὴν πόλιν μετὰ 36 ταγματῶν καὶ 44 τηλεβόλων. Μόλις ἔλαθε καιρὸν ὁ Ὀσμὰν πασσαῦ νὰ προβῆ εἰς προχείρους τινὰς ὀχυρώσεις καὶ ἀνεγέρσει προμαχώνων, καιρὸν πάντε

ἡμερῶν, ὅτε τῇ 7]19 ἰουλίου μία μεραρχία τοῦ ὑπὸ τὸν Κροῦδνερ σώματος, ἡ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σίλδερ Σοῦλδνερ, ἐποιεῖτο κρατερὰν καὶ ἐξρωμένην ἔφοδον, ἣν μεθ' ἡμερήσιον ἀγῶνα ἀπέκρουσεν ὁ θθωμανὸς στρατηγός. Πεντακισχίλιοι Ῥῶσοι νεκροὶ καὶ τραυματίαι ἐμαρτύρουν τὸ μέγα τοῦ Ὄσμαν τρόπαιον. ἄλλ' ἡ πληγὴ δὲν ἦτο καιρῖα διὰ τοὺς Ῥώσους, οἷτινες τῇ 19]31 ἐπανήλθον ἐπὶ τὴν ἔφοδον μετὰ διπλασίων καὶ ἐπέκεινα ἢ πρότερον δυνάμεων, μετὰ δύο μεραρχιών, τῆς ὑπὸ τὸν Κροῦδνερ καὶ τῆς ὑπὸ τὸν Σαχοβσκόην καὶ τινῶν ἀπεσπασμένων συνταγμάτων. Ἄλλ' ὁ Ὄσμαν δὲν ἀπώλεσε καιρὸν· νέα δυνάμεις ἐκ Βιδύνης καὶ Σοφίας προσελθούσαι καὶ εἰς 40 τάγματα μετὰ 50 τηλεβόλων συμποσούμενα ἐπέβρωσαν τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ἐνῶ νέους ἀντήγειρε προμαχῶνας, ὧν ὁ εἷς, ὁ τῆς Γριβίτσας, ἐλογίσθη ἀριστοτέχνημα ὀχυρωματικῆς τέχνης καὶ συνέτριψε πάσας τὰς προσπάθειάς τῶν Ῥώσων. Πανήμερον διήρκεσεν ὁ ὁμηρικὸς ἐκεῖνος ἀγὼν, ἐπὶ δὲ τέλους οἱ Ῥῶσοι κεκμηκότες καὶ δεκατισθέντες, ἀπολέσαντες δωδεκακισχίλιους νεκροὺς καὶ τραυματίας, ἀπέλπιδες ἀπεχώρουν πρὸς τὸ Σι στόβιον.

Φοβερὰ ὑπῆρξε πρὸς τοὺς Ῥώσους ἡ ἐντύπωσις τοῦ γεγονότος τούτου. Ὁ Γοῦρκος διετάσσεται ν' ἀναζεύξῃ τὸν Δίμον, τὸ ρωσικὸν στρατηγεῖον ἀπὸ Τορνόβου μεταφέρεται βορειότερον εἰς Γόρνυ Στοῦδεν καὶ ἰσχυρὰ ἐγίνετο παρ' αὐτῶν στρατιωτικὴ συγκέντρωσις ἀπὸ Νικοπόλεως μέχρι Γιάντρα, ὅπως, εἰ δυνατὸν, φυλάξωσι τὰς διαβάσεις τοῦ Δουνάβεως μέχρις οὗ καταφθάσωσιν αἱ ἐπικουρίαι, αἷτινες διετάγησαν νὰ κατέλθωσιν ἐν σπουδῇ.

Ἦτο τότε ἡ ὥρα μεγάλης στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἐνεργείας, ὥρα ἦν, ὁμολογητέον τοῦτο, δι' ὁποιοῦνδήποτε λόγον δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπωφεληθῇ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις. Ὁ χρόνος καὶ ἡ μετέπειτα ἀπαθὴς ἐξέλεξις τῶν αἰτίων καὶ τῶν γεγονότων θ' ἀποδώσῃ τὴν εὐθύνην ὅπου δεῖ· ὅπως δὲ ἴσως ὅμως τὰ ἀποτελέσματα κεῖνται πρὸ ἡμῶν. Ἦν τότε ἡ ὥρα ὅπως διὰ συνετῆς ἀλλὰ καὶ τολμηρᾶς καὶ συνδεδυσμένης ἐνεργείας τῶν τριῶν τουρκικῶν στρατῶν ἀπελαθῶσιν οἱ Ῥῶσοι πέραν τοῦ Δουνάβεως, πρὶν ἢ καταφθάσωσιν αἱ ἐπικουρίαι αὐτῶν, ἢ τοῦλάχιστον περιορισθῶσι μέχρι τοῦ ἕαρος ἐν τοῖς σημείοις τῆς ἀποθιάσεως αὐτῶν. Οὐδὲν τούτων ἐγένετο· τεσσαρακονθημερῖα ὅλη παρῆλθεν ἀπὸ τῆς 19 ἰουλίου μέχρι τῆς 29 αὐγούστου ἐν παντελεῖ σχεδὸν ἀπραξίᾳ ἢ ἐν ἀγόνιοις ἀνδραγαθήματι κατὰ τὴν Σίπκαν. Δὲν ἐξετάζομεν ποῖα τὰ αἰτία τῆς ἀπραξίας, ἀλλὰ καταδεικνύοντες τὸ γεγονός δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὴν μᾶλλον δεδικοιολογημένην αἰτίαν, ὅτι, δηλαδὴ, προῆλ-

θεν ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν ἀναγκαίων πρὸς τοῦτο στρατιωτικῶν μέσων. Ἄλλὰ τοῦτο παραδεχόμενοι δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ πολιτικὴ ἐνεργεία τῆς Πύλης δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπωφεληθῇ τὸ λαμπρὸν διάλειμμα, ὅπερ παρεῖχεν αὐτῇ ἢ τῆς Πλέβνας ἡρωικὴ ἀμυνα. Νικηφόρος ἡ Τουρκία τότε καὶ παρασχοῦσα, χάρις εἰς τὴν Πλέβναν καὶ εἰς τὸν Ὄσμαν, τρανὰ τεκμήρια τῆς ζωτικότητος αὐτῆς, ἐδύνατο ἄνευ ταπεινώσεως νὰ προτείνῃ εἰς τὴν Εὐρώπην ὄρους εἰρήνης ἱκανοποιούντας τοὺς τε λαοὺς αὐτῆς καὶ τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀξιώσεις, ἀραιροῦντας πᾶσαν πρόφασιν ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας, καὶ καταστρεφούσας πρὸς ὄφελος τῆς Πύλης πᾶσαν τὴν εἰς τὸ μέλλον ἐπιρροὴν αὐτῆς ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Τουρκία προτείνουσα νικηφόρος ὡς ὄρους εἰρήνης τὴν αὐτοδιαίτησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐτῆς ἐπαρχιῶν ἠδύνατο νὰ ἦναι βεβιαία περὶ τῆς συνεινέσεως τῆς Εὐρώπης, ἢ τοῦλάχιστον περὶ τῆς ἐνάρξεως διαπραγματεύσεων, ἐν τέλει ἢ ναυαγούσων τῶν ὁποίων εἰς ἐπιμονῆς τῆς Ῥωσσίας μήπω ἀνακυψάσης ἐκ τῶν ἡττῶν αὐτῆς ἡ Τουρκία δὲν θὰ ἦτον ἄνευ συμμάχων ἐν τῷ πολέμῳ.

Ἐκοιμήθησαν οἱ πάντες ἐπὶ τῶν δαρνῶν, ἃς ὁ Ὄσμαν ἐδρέψατο, μόνος δ' ὁ δρεψάμενος αὐτὰς δὲν ἐκοιμήατο, ἀλλὰ πρετκευάζετο συντόμως πρὸς ἀμυναν εἰς τρίτην καὶ κρατερωτέραν ἔφοδον. Ἐν τῷ διαλείμματι τούτῳ ἰσχυρὸν κεχαρκαωμένον στρατόπεδον συνέστη ἐν Πλέβνα, 14 δὲ προμαχῶνες καθίστων ἀπόρρητον τὴν θέσιν· ὁ στρατὸς αὐτοῦ, σκληρῶς δοκιμασθεὶς καὶ κατὰ τὰς προηγουμένας ἐφόδους καὶ εἰς ἀσθενειῶν, ἐνισχύθη καὶ αὐθις, τὸ δὲ ὅλον τοῦ στρατοῦ τούτου ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Πλέβνας ἀνῆλθεν εἰς 80,000 μαχητὰς μετὰ 15 πεδινῶν κανονικοστοιχιῶν καὶ 50 τηλεβόλων τῶν προμαχῶνων. Αἱ ἀναμεινόμεναι παρὰ τῶν Ῥώσων ἐπικουρίαι ἀφίκοντο. 30,000 Ῥουμάνοι ἔλαβον θέσιν βορειοδυτικῶς τῆς Πλέβνας, τὸ στρατιωτικὸν σῶμα τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς κατέφθαπεν, οἱ στρατηγοὶ Ἱμερετίνσκης καὶ Σκοβελῆφ ἐκυρίευσαν τὴν Λόφτσαν καὶ ἀπεφασίσθη ἡ κατὰ τῆς Πλέβνας ἔφοδος ἐκ τριῶν πολιορκουμένης μερῶν καὶ μόνην ἔξοδον ἐχούσης πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ Ὀργανιέ καὶ πρὸς τὴν τῆς Βιδύνης. Τριάκοντα βαρῆα πολιορκητικὰ τηλεβόλα στηθέντα ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ῥαδισέβου ἐκεραυνοβόλησαν ἐπὶ τετραήμερον τὴν πόλιν, τὴν δὲ 29]10 Σεπτεμβρίου ἐγένετο ἡ ἔφοδος, καθ' ἣν μεθ' ὑπερανθρώπους ἀγῶνας καὶ μετὰ πολλὰς θυσίας συμποσωθείσας, λέγεται, εἰς 5000 νεκροὺς καὶ τραυματίας καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος αὐτῶν οἱ Ῥῶσοι τοῦ Σκοβελῆφ ἐκυρίευσαν καταπιπτούσης

τῆς νυκτός τρεῖς προμαχῶνας ἐκ τῶν 14, οἱ δὲ Ῥουμάνοι τὸν τῆς Γριβίτσας, ὅστις ἐνομίζετο ἡ κλειὸς τῆς θέσεως. Ἄλλ' εὐθὺς τὴν ἐπιούσαν ὁ Ὄσμαν ἀνεκτάτο παρὰ τοῦ Σκοβελέρ τοὺς τρεῖς προμαχῶνας, τῶν Ῥώσων ἀπολεσάντων περὶ τοὺς 5000 ἔτι ἄνδρας, οἱ δὲ Ῥουμάνοι κατεῖδον ὅτι ὄπισθεν τοῦ προμαχῶνος τῆς Γριβίτσας ὑπῆρχεν ἕτερος ματαιῶν πάσας τὰς θυσίας αὐτῶν.

Κατενόησαν τότε οἱ Ῥῶσοι ὅτι ἀδύνατος ἦν ἡ ἐξ ἐφόδου ἄλωσις τῆς πόλεως καὶ μετεπέμψαντο τὸν μέγαν μηχανικὸν Τοτλέθεν, ὅστις ἀπεράσισε νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν διὰ παντελοῦς ἀποκλεισμοῦ. Δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἅμα τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ τὸ ἔργον τῆς Πλέθνας εἶχε λήξει. Τότε μόνον τὸ ἔργον τοῦτο ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ τελεσφόρος, εἰάν ἦτο δυνατόν νὰ ἐγκατασταθῇ ἰσχυρὰ ἐφεδρεία κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Ὀρχανιέ καὶ κατὰ τὴν τῆς Βιδύνης, δυναμένη νὰ ματαιώσῃ πάσας τὰς προσπάθειάς τῶν Ῥώσων πρὸς ἀποκλεισμὸν τῆς Πλέθνας ἐκ δυσμῶν καὶ βαρειοδυτικῶς. Συνέστη μὲν πράγματι τοιαύτη ἐφεδρεία, ἀλλ' εἴτε διὰ τὸ ἀνεπαρκὲς τοῦ ἀριθμοῦ, εἴτε ἐκ στρατιωτικοῦ λάθους, μετὰ μικρὰς ἐπιτυχίας δι' ὧν ἐπεισιτίσθη ἡ Πλέθνα, ἐγκατεσπάρη καθ' ἑπάσαν τὴν ὁδὸν εἰς ἀσθενῆ ἀποσπάσματα, καθ' ὧν ἐπερχόμενος ἀθρόαις δυνάμεσιν ὁ στρατηγὸς Γοῦρκος ταχέως καὶ εὐχερῶς ἐσάρωσε τὴν ὁδὸν μέχρι Ὀρχανιέ καὶ κατελάμβανε καὶ τὴν ὁδὸν τῆς Βράτσης, ἐνῷ οἱ Ῥουμάνοι ἀπέκοπτον τὴν ὁδὸν τῆς Βιδύνης διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Ῥαχόβας καὶ τῆς Λώμ Παλάγκας. Δευτέρα ἐσχηματίσθη ἐφεδρεία ἐν Σοφία, ἀλλ' ἦτον ἀργὰ πλέον· αἱ πάροδοι τοῦ Αἴμου Πράβιτς, Ἐτροπέλ, Γρεδτ καταληφθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ῥώσων ἐκλείσαν τὴν ὁδὸν εἰς πᾶσαν προέλασιν καὶ ἡ Πλέθνα ἦν ἤδη δυνάμει ἀπωλεσμένη ἀπὸ ἐνός καὶ ἡμίσεως μηνός.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ περαιτέρω ἀμυνα τῆς Πλέθνας ἦν στρατηγικὸν λάθος. Κρείττων βεβαίως ἦν, ἀφοῦ ἀδύνατος ἀπέβαιεν ἡ σύστασις ἰσχυρᾶς ἐφεδρείας, τῆς ἀπωλείας 50,000 γενναίων καὶ ἐμπειροπολέμων μαχητῶν ἢ ἐκ Πλέθνας ὑποχώρησις καὶ ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ταύτης κατάληψις τῶν παρόδων τοῦ Αἴμου, ἣτις ἐδύνατο νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν κατὰ τὴν Πλέθναν ἡρωϊκὴν ἀμυναν. Εἰς τίνα ἀπόκειται ἡ εὐθύνη τοῦ στρατηγικοῦ τούτου λάθους, καὶ τῆς ἐπελθούσης μεγάλης καταστροφῆς ἀγνοεῖται εἰσέτι. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἀνεξαρτήτως τοῦ λάθους τούτου ἡ πτώσις τῆς Πλέθνας ἐγένετο ἀνταξίαν τῆς ἡρωϊκῆς αὐτῆς ἀμύνης.

Πρὶν ἢ παντελοῦς τὰ πολεμφοδία αὐτοῦ ἐξαντλήσῃ καὶ ἀναγκασθῇ οὕτω νὰ παραδοθῇ ὁ Ὄσμαν παρεσκευάσεν ἐπὶ διήμερον διαλαυθάνων τοὺς Ῥῶ-

σους τὴν ἐξοδὸν αὐτοῦ. Πρῶτῃ τῆς δευτέρας (28]10 δεκεμβρίου) ὁ στρατὸς τοῦ Ὄσμαν, ὑπὸ τοῦ ἀδασμάστου αὐτοῦ ἀρχηγοῦ ἀγόμενος, παρταξάμενος διέβαινε τὴν Βιδύνην δυτικῶς τῆς Πλέθνας καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην 500—600 σκευαγωγῶν ἀμαξῶν προήλαυε κεραυνοβολῶν Ῥώσους καὶ Ῥουμάνους καὶ διὰ λαμπρᾶς ἐφόδου ἐκυρίευσεν μίαν γραμμὴν τῶν ἐχθρικών ὀχυρωμάτων. Ἄλλ' ἡ πολιορκητικὴ γραμμὴ ἦν ἀδιάσπαστος διὰ στρατὸν 30,000 ἀνδρῶν, οἱ δὲ Ῥῶσοι στρατηγοὶ ταχέως καταλαμβάνοντες τὰς ἐγκαταλειφθείσας ὑπὸ τοῦ Ὄσμαν θέσεις ἀπέκοψαν τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ καὶ ἔθηκον αὐτὸν μεταξὺ δύο πυρῶν. Ἡ καταστροφὴ ἦν τοῦ λοιποῦ ἀναπόδρατος· ὁ Ὄσμαν πληρωθεὶς παρεδόθη ἄνευ ὄρων, ἀλλὰ σεβαστὸς εἰς τοὺς νικητὰς, καὶ τὴν 3 ὥραν μ. μ. τῆς 28]10 δεκεμβρίου, ἅπας ὁ στρατὸς αὐτοῦ κατέθηκε τὰ ὄπλα. Τετρακισχίλιοι Ὀθωμανοὶ καὶ διςχίλιοι περίπου Ῥωσσοῦ-Ῥουμάνοι ἀπώλοντο κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην μάχην.

Τοιαύτη ἐν τοῖς γενικοῖς αὐτῆς σημεῖοις ἡ ἀμυνα καὶ ἡ πτώσις τῆς Πλέθνας, ἣτις ἐστὶν ἀληθῶς ἐν τῶν περιφανέστερων στρατιωτικῶν ἔργων τοῦ αἰῶνος, ὑπό τε τὴν ἐποψίν τῆς ἐφόδου καὶ τῆς πολιορκίας καὶ ὑπὸ τὴν τῆς ἀμύνης, καὶ ἀμφοτέροις τοῖς διαμαχομένοις περιποιεῖ τιμὴν. Ἐξεθέμεθα ἤδη τὰ τῆς λαμπρᾶς ἀμύνης· ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι τὸ μέγα ἀποτέλεσμα, ὅπερ ἐπέτυχον οἱ Ῥῶσοι δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ, ἀκριβῶς ἡγορασμένον, εἰάν τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν τελειοποίησιν τῶν φονικῶν μέσων. Κατὰ τὸ πεντάμηνον διάστημα τῆς πολιορκίας οἱ Ῥῶσοι ἀπώλεσαν περὶ τὰς 40,000 ἀνδρῶν, ὅπερ ἂν τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς περὶ τὸ Μάτς μάχας δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ μεγάλη ἀπώλεια, ὅσα μάλιστα ἀποτέλεσμα ἔσχε τὴν ἀπώλειαν ἢ τὴν ἐξουδετέρωσιν διπλασίου τουρκικοῦ στρατοῦ.

Εἶπομεν ἤδη ὅτι ὁ τουρκικὸς στρατὸς συνεποσούτο εἰς 80,000 ἄνδρας μετὰ 15 πεδινῶν κανονιστοισιχίων καὶ 40 μεγάλων τηλεβόλων. Ἐκ τούτων ἠχμαλωτεύθησαν τελευταῖον 30,000 ἄνδρες ἐκτὸς 20,000 ἀσθενῶν καὶ τραυματιῶν. Τοιαύτην ἀπώλειαν εἰς αἰχμαλώτους τοῦλάχιστον δὲν μνημονεῖ ἡ τουρκικὴ ἱστορία. Ἐπὶ τούτῳ δὲν νομίζομεν ἄσκοπον νὰ συμπληρώσωμεν τὸ ἄρθρον τοῦτο δι' ἱστορικῶν τινῶν παραλληλισμῶν περὶ τῶν ἀπωλειῶν, ἃς οἱ Τοῦρκοι ὑπέστησαν κατὰ τὰς ἀτυχεστάτας μάχας.

Τῆ 20 Σεπτεμβρίου τοῦ 1396 Σουλτάν Βαγιαζήτ ὁ Α' ἐξηγόρασε τὴν ὑπὸ τοῦ φραγκικοῦ στρατοῦ παρὰ τὴν Νικόπολιν ἠττάντου διὰ τῆς ἀπωλείας 60,000 πιθανῶς ἀνδρῶν, φονευθέντων καὶ τραυματιῶν,

Εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἀγκυραν μάχην, τὴν φονικωτάτην καθ' ἅλην τὴν ἱστορίαν τῶν Ὀθωμανῶν, ἐμάχοντο 800,000 Τάταροι κατὰ 100,000 Τούρκων, ἡ δὲ ἀπώλεια ἐκατέρωθεν ὑπολογίζεται εἰς 350,000. Πιθανὸν οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι γὰρ εἶναι ὑπερβολικοὶ ἐπὶ τὸ ἀνατολικώτερον, εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι σύμπασι ὁ στρατὸς τοῦ Βαγιαζήτ καταστράφη, ὁ Βαγιαζήτ ἠχμαλωτίσθη καὶ ἐκλείσθη ἐντὸς κλωβοῦ.

Κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Βελιγραδίου τῷ 1440 ὑπὸ Μουράτ τοῦ Β', ἀπώλεσεν οὗτος 20,000 ἄνδρας εἰς μάχην, μὴ δυνηθεὶς νὰ κυριεύτῃ τὸ φρούριον τοῦτο.

Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα, τῷ 1442, εἰσέβαλεν ὁ Μουράτ εἰς Τρανσυλβανίαν, ὅπου συνεκρότησε τὴν μᾶλλον ἀξιωματικώτερον μάχην μετὰ 80,000 μαχητῶν κατὰ 15,000 μόνον τοῦ Οὐνιάδου, ἐκ δὲ τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ἐπανήλθον εἰς τὰς ἐστίαις αὐτῶν μόνον 10,000, 5,000 ἠχμαλωτίσθησαν, ἐφονεύθησαν δὲ 65,000 ἄνδρες, ἦτοι τέσσαρες νεκροὶ πρὸς ἕκαστον Οὐγγρον, ὅπερ εἶναι ἐντελῶς ἀπίστευτον.

Εἰς τὴν μάχην τῆς Νύτσης, τῆ 8 νοεμβρίου 1443, ἔπεσαν 30,000 Τούρκοι, καὶ εἰς τὴν δευτέραν μάχην τοῦ Κοσσυφοπέδου περὶ τὰς 25,000.

Τῷ 1456 ἐπολιόρκει Μεχμέτ ὁ Β', ὁ πορθητῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ Βελιγραδίον, ἐνθα ὁ Οὐνιάδης ἐπήνεγκεν αὐτῷ ἀπώλειαν 50,000, δι' ἣν ἠναγκάσθη νὰ ὀπισθοχωρήσῃ.

Τῆ 28 ἰουλίου τοῦ 1522 προσηρμίσθη Σουλεϊμὰν ὁ Α' μετὰ 100,000 εἰς Ῥόδον, ἵνα καταβάλῃ τὸ ἀνατολικώτατον τοῦτο προπύργιον τῆς δυτικῆς χριστιανωσύνης· ἡ τελευταία ὅμως ἐπιτυχία αὐτοῦ ἐξηγοράσθη διὰ τῆς θυσίας 40,000 ἀνδρῶν.

Εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου τῷ 1571 ἀπώλοντο 50,000 Τούρκοι, τὸ μὲν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν φονευθέντες, τὸ δὲ ναυαγήσαντες.

Εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν τῆς Βιέννης τῷ 1529 ὁ Σουλεϊμὰν κατέλιπε 60,000 νεκρῶν πρὸ τῆς πόλεως ταύτης. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν πολιορκίαν αὐτῆς τῷ 1683 οἱ Τούρκοι ἀπώλεσαν ἐπίσης 60,000 ἄνδρας.

Εἰς τὴν μάχην τοῦ Σλαγκιμὰν τῷ 1691 οἱ Γερμανοὶ ἠράνισαν 20,000 ἄνδρας τοῦ Κιοπρουλή.

Εἰς τὴν μάχην τῆς Ζέντας, τῆ 11 Σεπτεμβρίου 1677, ὁ πρίγκηψ εὐγένιος κατατροπώσας τὸν στρατὸν τῶν Τούρκων ὑπὸ τὸν Μεχμέτ πασᾶν ἐπήνεγκεν αὐτῷ ἀπώλειαν 34,000 νεκρῶν καὶ τραυματιῶν.

Ἐξ ἐναντίας Πέτρος ὁ Μέγας ἀπέβαλε τῷ 1690 30,000 ἄνδρας ἐμπροσθεν τοῦ Ἀζόφ μὴ δυνηθεὶς νὰ καθέξῃ τὸ φρούριον τοῦτο, ὅπερ ὅμως τὸ ἐπόμενον ἔτος κατέλαβεν μετὰ μεγάλης ἐπίσης ζημίας.

Τῆ 16 αὐγούστου τοῦ 1717 ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος ἐνίκησε τοὺς Τούρκους ἐπενεγκὼν αὐτοῖς ἀπώλειαν 20,000 ἀνδρῶν φονευθέντων καὶ τραυματιθέντων καὶ αἰχμαλωτισθέντων, καὶ κυριεύσας διὰ παραδόσεως τὸ Βελιγραδίον.

Εἰς τὴν ἔσραον τοῦ Ἰσμαήλ, τῆ 22 δεκεμβρίου τοῦ 1790 καταστράφησαν ὑπὸ τοῦ Σουδάρως 30,000 Τούρκοι μαχόμενοι, ἐνῶ ὁ στρατηγὸς Χατὰν πασᾶς, ὁ μέγας βεζίρης Σελήμ τοῦ Γ', ἐδραπέτευσεν εἰς Σοῦμλαν, ὅπου ἐκρατήθη καὶ ἐκαρτομήθη.

Τελευταῖον ἀναφέρωμεν, ὅτι εἰς τὴν παρὰ τὸν Γιάντραν μάχην, τῆ 7 Σεπτεμβρίου 1811, οἱ Τούρκοι ἠττηθέντες ὑπὸ τοῦ Καμενσκόη ἀπώλεσαν περὶ τοὺς 34,000 ἄνδρας φονευθέντας καὶ αἰχμαλωτισθέντας, τὸ αὐτὸ ὅμως ἔπαθον καὶ οἱ Ῥῶσοι ἐμπροσθεν τοῦ Ῥουσσουκίου, ὡς καὶ τανῶν ἐν Πλέθια.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΦΡΙΚΗ.

Ὁ κ. Στάνλεϋ συνεχίζει τὴν ἀφήγησιν αὐτοῦ ὡς ἐπομένως.

Μετὰ τινὰ κερδὸν ἀπηντήσαμεν φυλάς, αἵτινες μετεχειρίζοντο τυρέκια. Τὰ ὅπλα ταῦτα ἦσαν ἀρχαίας κατασκευῆς, οἱ δὲ ἰθαγενεῖς ἐφαίνοντο φειδόμενοι τῆς πυρίτιδος καὶ τῶν πολεμοφοδίων αὐτῶν. Ἐμαθον ὅτι ὁ ποταμὸς ὀνομάζεται ὑπ' αὐτῶν Ἰκουτοῦ-ὕα-Κογγό. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου οἱ ἰθαγενεῖς φαίνονται ὄντες ἥττον ἄγριοι καὶ εὐπροσιτώτεροι εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον.

Γρομερὰ ὅμως φυλὴ ἦλθεν εἰς ἀπάντησιν ἡμῶν ἐπὶ 50 ἢ 60 ἀκατίων· οἱ ἄνδρες ἔφερον τυρέκια. Δωδεκάωρος ἀπειγνωσμένη ἐπηκολούθησε μάχην, ἐν ἣ ὑπέστημεν σπουδαίαν ἀπώλειαν εἰς ἄνδρας. Κατωρθώσαμεν ὅμως νὰ κυριεύσωμεν τινὰ τῶν ἀκατίων αὐτῶν· ἀλλ' αἱ προσβολαὶ διήρκεσαν ἐπὶ ἀποστάσεως δώδεκα μιλίων· ἐκεῖ συνεκροτήσαμεν τὴν τριακοστὴν δευτέραν μάχην ἡμῶν. Ἀκολούθως ἀπηντήσαμεν λαὸν πάντη διέφορον, ὅστις προσηνέχθη ἡμῖν φιλικώτατα.

Ἐκτοτε δὲν ἀπηντήσαμεν μεγάλαν δυσκολίαν, μέχρι τῆς παρὰ τοὺς καταρράκτας ἀφίξεως ἡμῶν. Οὗτοι περὶ τοὺς 62 ἀριθμούμενοι δὲν εἶναι πράγματι κατάρρακται κατὰ τὴν συνήθη τῆς λέξεως σημασίαν, ἀλλὰ κατάδουπα ἔχοντα ἐνίοτε 25 ποδῶν ὕψος, μεθ' ὀρητικῶν ρευμάτων. Ἐν τῇ διαβάσει τοῦ τεσσαρακοστοῦ τῶν καταρρακτῶν τούτων ἀπώλεσα τὸν τελευταῖον λευκὸν τῆς συνοδίης μου, τὸν δυστυχῆ Φραγκίσκον Πα-